

Att ta del av en människas berättelser. En metodkritisk diskussion av forskningsintervjuer med kvinnor som lever i hemlöshet

GUSTAV BOCKGÅRD & MALIN OLSSON

I denna studie analyserar och diskuterar vi intervjuer som genomförts med kvinnor som lever i eller har tidigare erfarenhet av hemlöshet.¹ Det handlar om semistrukturerade intervjuer med en kvalitativ ansats som genomfördes under hösten 2019 av två forskare inom ramen för ett större vårdvetenskapligt projekt med syftet att kartlägga hemlösa kvinnors vårdssituation och hälsolitteracitet. Projektet antas i förlängningen kunna bidra till en minskning av stigmatiseringen och diskrimineringen av denna grupp i samhället i stort och särskilt inom vården. För att kunna uppnå syftet har forskarna valt att utforma intervjuerna på ett sådant sätt att de ska bli rika på berättelser om undersökningsdeltagarnas egna erfarenheter av att söka vård samt om hur de använder (eller inte har möjlighet att använda) mobiltelefoner, datorer etc. i vårdrelaterade sammanhang. Man har också velat få reda på hur undersökningsdeltagarna skulle önska att vården skulle se ut om de själva fick bestämma.

Vi som har skrivit föreliggande artikel ingår inte i detta projekt. Däremot har vi av ursprungsforskarna själva, strax efter att intervjuerna var klara, blivit ombudda att kritiskt granska och utvärdera dem, på det sätt som vi själva finner bäst. Vi har härvidlag strävat efter att arbeta materialnära och ganska förutsättningslöst, men centralt för vår granskning har varit dels ursprungsforskarnas val att genomföra tämligen formella intervjuer, dels intervjutekniken. Vad sägs? Hur sägs det? När sägs det? Vad sägs inte? Hur fungerar samspelet mellan samtalsparter? Vad hade med fördel kunnat göras annorlunda, om man hade velat få till ett bättre samspel samt kanske ett rikare och samtalsämnesmässigt relevantare material att beforska?

För att på detaljnivå kunna avgöra vad som sker i interaktionen mellan intervjuaren och den intervjuade (undersökningsdeltagaren) använder vi oss av den etnometodologiskt influerade samtalsanalysen: conversation analysis (CA). Vårt primära mål är att avtäckta återkommande interaktionsmönster som är relevanta vid en utvärdering av insamlingsmetoden och intervjutekniken, och som bör kunna vara intressanta att ta del av för andra forskare som avser att i forskningssyfte själva intervjua i något avseende utsatta, marginaliserade eller diskriminerade grupper av människor. Vår studie bidrar även till den samlade samtalsanalytiska kunskapen om hur interaktion i (forsknings)intervjuer kan gå till.

För att kunna genomföra en utvärderande bedömning av intervjuarnas agerande lutar vi oss även mot den vårdvetenskapliga livsvärldsteorin. Denna teori går enligt vår mening utmärkt att kombinera med CA. Båda teorierna har viktiga rötter i fenomenologin och bygger på vissa socialkonstruktivistiska grundantaganden. Teorierna har en likartad syn på fenomen såsom

¹ Vi vill tacka Louise von Essen som har läst och kommenterat delar av denna artikel.

vardagskunskap och interaktion, samt på forskning om människors beteende och erfarenheter som en närmast med nödvändighet (inter)subjektiv och tolkande verksamhet.

Vi vill emellertid även framhålla vår undersökning i egenskap av en interaktionell studie av ett specifikt empiriskt material, där en enskild intervju står i förgrunden. Att presentera (en analys av) detta material för forskarsamhället uppfattar vi som viktigt i sig, bl.a. ur ett socialt hållbarhetsperspektiv, oberoende av vilka forskningsmetodiska slutsatser man väljer att dra. Hemlösa personer, och inte minst kvinnor, lever ofta på samhällets skuggsida – relativt maktlösa, förbisedda av politiker, medier etc. och med begränsade möjligheter att få komma till tals i offentligheten. Marginalisering av dessa människor sker även inom vetenskapliga verksamheter: hemlösa personer agerar ytterst sällan som vare sig forskare eller undersökningsdeltagare. Att delta i ett forskningsprojekt – och där få beskriva sina levnadsvillkor, tankar och åsikter med egna ord – kan vara ett sätt att vara delaktig i samhällsutvecklingen.

1. Kvinnor i hemlöshet

Det är väl känt att de flesta personer som är hemlösa lever i en mycket utsatt och sårbar situation. Omerov, Graftman, Klarare och Mattsson visar i sin systematiska översikt över vårdvetenskaplig forskning om hemlöshet (2019) att stigmatisering och upptagenhet av att klara de mest grundläggande behoven för dagen många gånger leder till att hemlösa personer undviker att söka vård trots att de egentligen är i behov av det.

Gruppen hemlösa beskrivs inom forskningen som mycket heterogen, och man identifierar vanligen fyra olika livssituationer som kan föras till det överordnade begreppet hemlöshet (se t.ex. Socialstyrelsen, 2017; Knutagård m.fl., 2020): (1) akut hemlöshet, (2) institutionsvistelse och stödboende, (3) långsiktiga boendelösningar, (4) eget ordnat kortsiktigt boende. Den akuta hemlösheten (1) omfattar personer som är hänvisade till boendeformer såsom härbärgen eller skyddade boenden. Till denna kategori räknas också personer som behöver sova utomhus, i trappuppgångar eller motsvarande. Hemlöshet i form av institutionsvistelse och stödboende (2) innebär att personen är intagen eller inskriven på en kriminalvårdsanstalt, ett hem för vård och boende, eller bor på ett stödboende som drivs av socialtjänsten eller hälso- och sjukvården, och inte har ordnat en egen bostad inför en flytt eller utskrivning. Till denna kategori räknas också personer som är tvungna att vara kvar i en institutionsvistelse eller stödboende, p.g.a. att de saknar egen bostad. Kategori (3), långsiktiga boendelösningar, betyder att den hemlöse bor i en av socialtjänsten ordnad boendelösning då personen inte får tillgång till den ordinarie bostadsmarknaden. Sådana här boendelösningar är alltid förenade med tillsyn. Hemlöshet kan slutligen också omfatta en livssituation där personen har eget ordnat kortsiktigt boende (4). Personen bor då tillfälligt hos bekanta, vänner, familj, släkt eller har ett tillfälligt och kortvarigt inneboende- eller andrahandskontrakt hos en privatperson. Samtliga fyra kategorier av hemlöshet finns representerade bland kvinnorna som har låtit sig intervjuas i det vårdvetenskapliga forskningsprojektet.

I Sverige finns i dag hemlösa personer i nästan hela landet. Det rör sig uppskattningsvis om drygt 33 000 personer, varav 12 000 är kvinnor (Aldrige m.fl., 2018). Om man jämför hemlösa och icke-hemlösa kvinnor i höginkomstländer finner man stora ojämlikheter i hälsa, vilka resulterar i avsevärt kortare liv för den förra gruppen (ibid.). Detta beror bl.a. på att fler

kvinnor i hemlöshet dör av potentiellt behandlingsbara sjukdomar – som de kanske inte ens söker vård för – i jämförelse med den generella populationen. Makt- och genusaspekter har lyfts fram som betydande faktorer vad gäller att förstå och förklara hemlösa kvinnors levnadsbetingelser. De aspekter som främst diskuterats i relation till genus är psykisk ohälsa och utsatthet för manligt våld eller våld i nära relationer. Kvinnor med psykisk ohälsa, inklusive beroendesjukdom, är särskilt utsatta för sexuellt och manligt våld (Wilson m.fl., 2005). Många kvinnor som lever i hemlöshet upplever en stark stigmatisering och vill därför ogärna definiera sig som hemlösa (Phipps m.fl., 2018). Dessutom saknas i många fall adekvat stöd från samhället för att kvinnorna ska ha en rimlig chans att kunna lämna livet som hemlös (ibid.).

2. Berättandets och lyssnandets betydelse för förståelse av livsvärlden

Inom vårdvetenskap har patientperspektivet, även benämnt inifrånperspektivet, fått en mycket stor betydelse under senare år. Perspektivet handlar om vikten av att som forskare söka förståelse av och kunskap om hur hälsa, ohälsa, sjukdom och lidande erfars av och också påverkar människor (se t.ex. Thorne & Paterson, 2000; Svenaeus, 2001; Söderberg, 2009; Dahlberg & Segesten, 2010; Dahlberg & Ekman, 2017; Moberg, 2017). Det är patienternas personliga och subjektiva erfarenheter man är ute efter.

Så kallad fenomenologisk livsvärldsteori har i många fall fått utgöra en utgångspunkt för forskare som försöker närma sig en patients perspektiv (se t.ex. Toombs, 2001; Söderberg, 2009; Dahlberg & Segesten, 2010). *Livsvärlden* kan definieras som det sätt på vilket vi förstår oss själva, andra människor, och vår omgivning – i den vardagliga värld som vi erfar och lever våra liv i. En metodisk konsekvens av teorin är att en forskare bör ta del av och analysera människors egna berättelser om sjukdom och hälsa. Teorin säger att man förvisso aldrig fullt ut kan ta en annan människas perspektiv, men att man som forskare, med hjälp av intervjuer som är utförda på ett sådant sätt att de uppmuntrar till berättande, i alla fall kan närma sig de personliga erfarenheterna hos en annan person. Teorin innebär även att de erfarenheter, uppfattningar och känslor som uttrycks genom berättelser alltid antas vara starkt knutna till en viss situation eller ett visst sammanhang i berättarens vardagsliv, vilket innebär att fenomen som sorg, utsatthet eller ohälsa knappast kan sägas existera i sig själva (utanför eller oberoende av livsvärlden). Däremot finns det människor som sörjer, är utsatta eller sjuka – ett perspektiv som utgår från den unika personliga erfarenheten i en unik kontext (jfr Sontag, 2001; Dahlberg, Dahlberg & Nyström, 2008).

Livsvärldsteori används inte bara inom rent inomvetenskapliga verksamheter utan även i vårdsammanhang, som ett sätt att stödja människor som lever med ohälsa eller sjukdom till att kunna leva det liv som de själva önskar. Sådan vård bör, menar man, bygga på kunskap hos vårdgivaren om upplevelser av mening och sammanhang i vardagen för den person som behöver stöd (Söderberg, 2009; Dahlberg & Segesten, 2010).

Då vi i våra vardagliga liv möter andra människor tar vi många gånger för givet att vi förstår vår omgivning på samma sätt som alla andra gör; vi utgår från en mer eller mindre oreflekterad hållning av "likhet" (se t.ex. Dahlberg & Ekman 2017). I ett intervjusammanhang är det viktigt att forskaren eller vårdgivaren stannar upp, utmanar och ifrågasätter det förgivettagna i samtalspartnerns berättelse, t.ex. genom att ställa djuplodande frågor, som kanske t.o.m. kan

uppfattas som närgångna, frågor om hur det känns att vara utsatt, och om vad utsattheten innebär för individen (jfr Svenaeus, 2001; Dahlberg, Dahlberg & Nyström, 2008; Dahlberg & Segesten, 2010).

Olsson (2017) poängterar att en forskares (intervjuares) förståelse för en patients levda erfarenhet (livsvärld) kräver att den person som berättar verkligen får möjlighet och utrymme att framföra sina berättelser, ur sitt personliga perspektiv. För att uppnå en riktigt djup förståelse behöver forskaren stimulera sin samtalspartner att uttrycka – och själv rikta sin uppmärksamhet mot – hur livsvillkor, livsfrågor och betydelsefulla värden i livet påverkas av utsatthet, ohälsa eller sjukdom. Att förstå en annan person kan vara betydligt svårare än man tror, och som forskare behöver man ifrågasätta det man vid en första anblick tar för givet att man begriper. För att som intervjuare kunna anta denna öppenhet – kunna använda den egna förförståelsen som en resurs, men samtidigt ifrågasätta den – krävs det att man ställer uppföljande, sonderande, klargörande, specificerande, direkta och indirekta frågor, men även att tystnad aktivt och medvetet används i intervjusituationen (jfr Dahlberg, Dahlberg & Nyström, 2008; Kvale & Brinkmann, 2009).

Dahlberg och Ekman (2017) lyfter fram hur viktigt det är att forskaren signalerar att hen lyssnar och engagerar sig för att den person som berättar ska känna sig bekräftad och förstådd. Berättelser – även sådana som produceras i forskningssammanhang eller andra formella situationer – kräver ett gensvar om tillit ska kunna uppstå och över tiden fördjupas i relationen mellan berättaren och åhöraren. Den som tar del av en annans berättelse (då den framförs eller i efterhand, om den har spelats in) behöver använda sin egen känsla och inlevelse för att försöka närma sig den andres erfarenheter eller känslor. Man bör även aktivt sträva efter att inte vara för bunden av sin egen förförståelse av de olika fenomen som berättelserna aktualiserar. Dahlberg och Ekman framhåller vidare att bekräftelse genom förståelse är särskilt avgörande i samband med en asymmetrisk relation – vilket förstås i högsta grad är för handen då en hemlös person möter en etablerad forskare i ett av forskaren arrangerat samtal som i de flesta avseenden äger rum på forskarens villkor.

Hos den som intervjuas kan berättandet också vara till hjälp för att hen ska kunna uppnå en ökad självförståelse genom att hen själv får sätta ord på sina behov men också på sina förmågor. Det kan upplevas värdefullt för den som blir intervjuad att få möjlighet att betrakta sig själv som en mycket kapabel person, som exempelvis har klarat av att hantera utmanande livssituationer (jfr Olsson, 2017).

Vi kan lära oss mycket av att ta del av andra människors berättelser. Det kan skapa en öppenhet inför, och rikta uppmärksamhet mot, att andra människor kan vara helt annorlunda än vi själva är, och därför kanske också vill bli bemötta på ett annat sätt än vad vi förväntar oss och är vana vid (se t.ex. Mazzarella, 2019). Något som kan anses vara av betydelse när man (t.ex. som forskare) får ta del av en annans berättelse är att man utgår från att detta endast är *en* berättelse som skapas här och nu, och att personen sannolikt bär på flera olika berättelser eller förståelser av en och samma händelse (ibid.).

Människors berättelser innehåller ofta både ett elementärt händelseförlopp och en intrig eller någon annan typ av komplikation. De moraliska implikationerna är ofta ganska tydliga. För en åhörare är det uppenbart vilka händelser, handlingar eller citerade repliker som är bra

respektive dåliga ur berättarens perspektiv.² Samtidigt som berättaren på detta vis skapar en bild av och en uppfattning om världen – snarare än att bara återspegla en objektiv verklighet (se t.ex. Shuman, 1986; Rommetveit, 1992; Eriksson 1997) – finns det skäl att understryka att berättande är en kommunikativ, dialogisk handling, riktad till en eller flera specifika mottagare (De Fina, 2009, 2019). En berättelse kan förstås som en sorts anrop, som ställer krav på att lyssnaren svarar an – t.ex. genom att signalera intresse och empati – för att den ska få full (kommunikativ, solidaritetsskapande, identitetsskapande, terapeutisk etc.) effekt.

3. Samtalsanalytisk forskning om intervjuer

Det finns en hel del tidigare studier inom CA och etnometodologi av intervjuer av olika slag – inte minst nyhetsintervjuer, främst med politiker (Greatbatch, 1988; Heritage & Greatbatch, 1991; Schegloff, 1992; Clayman, 1993; Clayman & Heritage, 2002a, 2002b; Heritage, 2003; Clayman & Fox, 2017; Clayman & Loeb, 2018; Loeb & Clayman, 2018; Rahmah, 2019), men även t.ex. traditionella dialektintervjuer (Bockgård & Nilsson, 2011). För att kort sammanfatta det för oss viktigaste i denna forskning så visar den att interaktionen mellan intervjuaren och den (de) som intervjuas i typfallet är mycket asymmetrisk. Den grundläggande arbetsuppdelningen är förstås att det är intervjuaren som ställer frågor och de(n) intervjuade som svarar på dem efter bästa förmåga. I många typer av intervjuer värderar inte intervjuaren svaren (och förväntas inte göra det) utan kvitterar dem bara – dvs. signalerar att hen har hört och förstått samt accepterar det sagda som ett rimligt svar på frågan – och upprätthåller därmed en sorts fasad av opartiskhet och objektivitet. En kvittering kan utföras med hjälp av ett minimalt verbalt uttryck (t.ex. en responsartikel såsom *m* eller *a*) eller kanske bara med hjälp av en huvudnickning. I vissa typer av intervjuer, t.ex. inom etermedier, kvitteras ofta inte ens det den intervjuade har sagt, åtminstone inte verbalt, utan intervjuaren går direkt vidare med nästa fråga (vars utformning dock brukar indikera att intervjuaren har hört och förstått). Vidare är det oftast den intervjuade som är eller ges rollen av expert på det eller de ämnen som samtalet handlar om. Det är bl.a. därför förväntat att den intervjuade ska prata mycket medan intervjuaren ska hålla en så låg profil som möjligt.

Inom CA betonas emellertid också att det är deltagarna själva som måste upprätthålla de ovannämnda, i högsta grad asymmetriska samtalsrollerna för att de alls ska kunna existera (se t.ex. Schegloff, 1992). En pågående intervju kan egentligen när som helst omvandlas till en annan samtalsaktivitet – t.ex. till ett vardagligt privatsamtal om ett helt annat ämne än vad som ursprungligen stod på agendan eller till ett gräl – om deltagarna väljer att träda utanför ramen för förväntningarna. På motsvarande vis kan det mycket väl uppstå intervjuliknande episoder – där en deltagare ställer flera frågor i tät följd som en annan deltagare besvarar – även i vardagliga samtal mellan personer som känner varandra väl, t.ex. då en förälder samtalat med sitt unga barn om vad som har hänt under skoldagen. Med CA:s synsätt finns det alltså inga strikta gränser

² En berättelse kan förstås även vara samproducerad av flera olika personer som delar en erfarenhet. I vissa fall finns det inte ens någon ren åhörare, i meningen en person som inte har upplevt den händelse som återberättas. Vidare kan det – särskilt om det rör sig om flera berättare – uppstå oenighet om vad som verkligen har hänt eller hur olika handlingar ska värderas moraliskt.

mellan olika samtalsgenrer. Olika delar av samma samtal kan vara mer eller mindre intervjuartade, beroende på hur deltagarna betar sig.

Det finns olika sorters intervjuer, utförda i olika syften, normalt sett snarare på intervjuarens än på den intervjuades initiativ. En specifik typ av intervju som har studerats ganska mycket inom CA är forskningsintervjun (se t.ex. Speer, 2002; Maynard m.fl., 2002; Roulston 2006; Drew, Raymond & Weinberg, 2006; Maynard & Schaeffer, 2006; Maynard, Freese & Schaeffer, 2010; Talmy, 2011; Speer & Stokoe, 2012). CA-forskare studerar, av skäl grundade i centrala teoretiska antaganden, i stort sett endast naturligt förekommande samtal, dvs. samtal som forskaren inte har arrangerat själv och som därför skulle ägt rum även om de inte blivit föremål för CA-analys. I dessa studier utgörs det empiriska materialet därför i de allra flesta fall av intervjuer som andra forskare, inom andra ämnen och för andra syften, tidigare har genomfört, och som CA-forskarna väljer att kasta nytt ljus på. Avgörande här är skillnaden i syfte: Ursprungsforskaren har genomfört intervjuerna som en metod för att försöka få svar på någonting annat, något utanför själva intervjusituationen. En dialektforskare kan välja att intervjua en sagesperson för att kartlägga en dialekts ordförråd, ljudsystem, ordböjningsmönster och syntax i en mer allmän bemärkelse, inte bara i det unika, arrangerade och icke-vardagliga, samtal som har spelats in. En sociolog kan använda intervjuer som en metod för att belysa ett samhällsligt fenomen som antas existera utanför och vara oberoende av de arrangerade samtalen. En vårdvetenskaplig forskare kan intervjua för att ta reda på hur lekmän uppfattar vissa sjukdomar. Och så vidare. För CA-forskaren däremot är det samtalsaktiviteten som sådan – de interaktionella mönstren i samspelet mellan intervjuaren och den som intervjuas – som studeras. Intervjuerna är alltså inte bara ett medel, utan kan vara en sorts slutmål för forskningen (se t.ex. Talmy, 2011). Fokuset på det sociala samspelet kan även medföra att själva innehållet i undersökningsdeltagarens utsagor hamnar mer i bakgrunden jämfört med när ursprungsforskarna tar sig an materialet.

Syftet med denna typ av CA-studier är ofta att belysa och problematisera både insamlings- och analysmetoden för, och därför även resultaten av, den ursprungliga forskning som intervjuerna utgör en del av. Det kan handla om att synliggöra det viktiga förhållandet att allt som yttras av en undersökningsdeltagare produceras i en unik temporal, spatial och social kontext, en kontext som det sagda är anpassat för. Det är därför, menar CA-forskare, en orimligt naiv hållning att hävda att det undersökningsdeltagare uttrycker i intervjuer direkt och oproblematiskt avspeglar saker som sägs, tankar som tänks eller uppfattningar som finns utanför intervjusituationerna. Man kan inte heller ta för givet att intervjuaren och den intervjuade har en gemensam förståelse av vad som händer, vad syftet är med det (planerade) kommunikativa mötet; se t.ex. Bockgård (2010a, 2010b, 2011) analyser av olika kommunikativa agendor i intervjuer genomförda av traditionella dialektforskare.

Det enda man som forskare kan säga med full övertygelse är att en undersökningsdeltagare svarar på specifika frågor ställda av en specifik person i en specifik situation (Talmy, 2011; De Fina, 2019). Alla kopplingar till världen utanför en intervju måste göras med viss försiktighet och med en kritisk grundsyn. Detta analytiska perspektiv betyder inte alls att man utgår från att undersökningsdeltagare överlag ljuger. Däremot är det otvivelaktigen så att det ofta är intervjuarna som i hög grad styr samtalen och därför starkt påverkar vad undersökningsdeltagarna säger (får utrymme att säga). Vanligt vid forskningsintervjuer är också att undersökningsdeltagaren berättar det den tror att intervjuaren vill höra eller är intresserad av

samt strävar efter att vara samtalspartnern till lags också på andra vis (se t.ex. Bockgård, 2011; De Fina, 2019).

Utifrån CA:s synsätt är därför en sorts minimikrav på forskaren att hen inte ska betrakta en intervju som en renodlad och oproblematiserad dokumentation av en enskild persons språkande, erfarenheter, åsikter etc. – utan som en social praktik där två (eller fler) personer agerar i samspel med varandra för att lösa en specifik kommunikativ uppgift (som de eventuellt förstår på skilda sätt). Denna sociala praktik är väl värd att forska *om* och inte bara *med hjälp av*.

4. Material och metod

I föreliggande artikel presenterar och diskuterar vi några samtalsmönster i den samling av intervjuer som vi har analyserat. Det handlar närmare bestämt om 26 ljudinspelningar genomförda inom ramen för det ovannämnda vårdvetenskapliga projektet,³ vilket belyser hemlösa kvinnors vårdsituation och hälsolitteracitet, med utgångspunkt i tidigare forskning som visar dels att hemlösa kvinnor är ännu mer utsatta än hemlösa män och får sämre vård, dels att tillgång till och gott handhavande av mobiltelefoner och internet är mycket väsentligt om man ska få bra vård i dagens samhälle.

Inför intervjuerna hade de forskare som leder projektet sammanställt en frågeguide omfattande fem punkter, vilken skulle säkerställa att intervjuerna blev någorlunda enhetliga och ämnesmässigt överensstämmande med forskningsprojektets syften. Den första punkten handlar om undersökningsdeltagarens personliga erfarenheter av vård. Den andra punkten vidgar perspektivet genom att handla om allmänna aspekter av hemlösa kvinnors vårdsituation (såsom undersökningsdeltagaren uppfattar dem). Den tredje punkten handlar om vad undersökningsdeltagaren skulle vilja förbättra i vården, om hon hade haft politisk makt. Den fjärde punkten handlar om undersökningsdeltagarens användning av mobiltelefon och internet för vårdrelaterade ändamål. Och den sista punkten kan sammanfattas som en fråga om undersökningsdeltagaren har något ytterligare att tillägga utöver det som redan sagts.

Intervjuerna används alltså på ett för många forskningsinriktningar typiskt sätt, som ett medel för att försöka få svar på frågor som uppfattas som vetenskapligt och samhällsrelaterat relevanta. De intervjuades utsagor nyttjas som ett medel för att nå målet att få en bild inte bara av dessa enskilda personer, utan överlag av hemlösa kvinnors, tillvaro i ”verkliga livet”, utanför själva intervjusituationen, främst vad gäller deras vårdvillkor och hälsolitteracitet. Centralt för det vårdvetenskapliga projektet ur ett validitets- och reliabilitetsperspektiv är därför att de redogörelser för erfarenheter, uppfattningar och känslor som undersökningsdeltagarna förmedlar är så (faktamässigt) sanna och heltäckande som möjligt samt att de tolkas rätt av de forskare (både intervjuerna själva och andra inom projektet) som i efterhand analyserar materialet i sin strävan efter bättre förståelse av hemlösa kvinnors levnadsvillkor.

Som framgår av föregående avsnitt kan det emellertid också vara relevant att belysa forskningsintervjuer ur ett CA-perspektiv, där de inte primärt betraktas som ett medel att vinna kunskap om samhällsrelaterade förhållanden utanför själva intervjuerna, utan som unika kommunikativa händelser, som möten förankrade i tid och rum mellan människor av kött och

³ Längden varierar kraftigt, men i genomsnitt omfattar inspelningarna cirka 20 minuter.

blod som samspelar med varandra på ett unikt sätt. Allt som sägs skapas i stunden för att hantera den kommunikativa situation som råder och som förändras från det ena ögonblicket till det andra. Utsagorna har i denna mening en tydlig koppling till (kan potentiellt förklaras av) det som i stunden sker i det dynamiska, interaktionella spelet mellan samtalsdeltagarna. Kopplingen mellan deltagarnas verbala yttranden och världen utanför den enskilda intervjun är däremot inte rätlinjig och okomplicerad, utan det som sägs om olika sakförhållanden och händelser måste generellt tolkas med viss försiktighet och i synnerhet med hänsyn tagen till att de båda samtalsdeltagarna påverkar varandra på olika sätt.

Näranalyser av interaktionsmönstren i de aktuella forskningsintervjuerna kan också kasta ljus över viktiga forskningsetiska frågor som handlar om behandlingen av informanter i allmänhet och sådana som tillhör i högsta grad utsatta och marginaliserade grupper i synnerhet. Dessa frågor får en extra tyngd i vårt material i kraft av att de som intervjuas inte sällan i sina berättelser kommer in på mycket känsliga samtalsämnen med tydliga moraliska, ibland självkritiska, undertoner. Utsatta och sårbara människor som delar med sig av så starka och personliga saker inte bara till sin samtalspartner utan till hela (forskar)samhället måste självfallet behandlas med stor respekt – såväl under själva samtalen som av samtliga personer som på något vis tar del av materialet i ett senare skede.

Det är inte heller orimligt att ställa frågan om kvinnorna borde få något i gengäld för den stora tjänst som de utför. Man kunde alltså tänka sig att intervjuerna borde bete sig på ett sådant sätt att samtalen blir till så stor nytta som möjligt för båda parter. Det finns förvisso en indirekt och långsiktig samhällsnytta med forskningen inom det vårdvetenskapliga projektet; ett av slutmålen är att ge underlag för en förbättring av vården av hemlösa kvinnor generellt, vilket i sin tur naturligtvis förbättrar deras levnadsvillkor i allmänhet, kanske t.o.m. förlänger deras liv. Men trots de bästa och ambitiösaste ansatserna i världen är det ju inte säkert att forskningen i slutändan leder till sådana konkreta förbättringar. Samhällsangelägen forskning kan väcka opinion och ligga till grund för beslut fattade av politiker eller andra makthavare, men när allt kommer omkring finns det olika politiska och ekonomiska faktorer utanför forskarnas kontroll som kommer att vara av avgörande betydelse. Ännu mindre kan man vara säker på att eventuella samhällsförbättringar kommer just dessa specifika undersökningsdeltagare till godo. Man kan därför tänka sig att undersökningsdeltagarna även har gjort sig förtjänta av mer konkreta, kortsiktiga och personliga motprestationer av intervjuerna (utöver det presentkort av ett ganska blygsamt ekonomiskt värde som de får). Vi tänker oss att det hade varit bra om kvinnorna fått ut något av samtalet i form av det hade fått dem att i efterhand må bättre eller givit dem en möjlighet att få prata (utförligt och till punkt) om sådant som är viktigt för dem själva snarare än för forskarna.

Det ska dock poängteras, med emfas, att då vi som har skrivit denna artikel intervjuade de båda forskare som ett drygt halvår tidigare hade genomfört intervjuerna av de hemlösa kvinnorna,⁴ uttryckte de att undersökningsdeltagarna nästan undantagslöst verkade ha varit nöjda med och mått bra av samtalen. Vår poäng är därför inte att intervjuerna skulle ha skadat undersökningsdeltagarna, fått dem att må (ännu) sämre. Det vi argumenterar för, här och nedan, är i stället att intervjuerna förmodligen kunde ha genomförts på ett ur ett etiskt perspektiv ännu bättre sätt, som varit till ännu mer nytta för dem som har ställt sin tid och sina livserfarenheter till forskningens förfogande.

⁴ Ungefär hälften av intervjuerna har genomförts av vardera forskaren.

När vi började analysera materialet strävade vi efter att göra det så brett och förutsättningslöst som omständigheterna tillät, med den viktiga begränsningen att den föreliggande studien var på förhand bestämd att vara metodkritisk. Inledningsvis lyssnade vi igenom samtliga inspelningar och noterade en stor mängd olika kommunikativa handlingar (i första hand utförda av intervjuaren) och interaktionella mönster som eventuellt skulle kunna vara relevanta att fördjupa sig i, vilka vi därefter grovkategoriserade. Vi tog t.ex. fasta på vilken typ av respons som intervjuarna gav (minimalt kvitterande, solidariserande etc.) samt på deras användningar av s.k. formuleringar, dvs. sammanfattande tolkningar av vad samtalspartnern (just) har sagt. När kategoriseringen var gjord kunde vi ganska snart enas om att ett mönster stack ut och förtjänade att stå i fokus för föreliggande studie – i kraft av att det är så genomgående i materialet, har så stor påverkan på samtalsförloppet och (därför) är uppenbart relevant ur ett metodkritiskt perspektiv.

Det i praktiskt taget hela materialet återkommande mönster som vi syftar på är att intervjuaren håller sig ganska strikt till sin förutbestämda frågeagenda. När undersökningsdeltagaren spontant (dvs. utan att ha blivit ombedd att göra det) börjar tala om något som uppenbart ligger ämnesmässigt utanför forskningsprojektets fokus ställer intervjuaren sällan några följdfrågor eller uppmuntrar på något annat tydligt sätt undersökningsdeltagaren att fortsätta berätta.

Att det fanns en ambition att följa agendan var intervjuarna också mycket tydliga med i vår intervju med dem. De försökte även hålla en låg profil samt uppträda ”neutralt och objektivt” under intervjuerna; det fanns en medveten strävan att undvika att signalera alltför mycket engagemang, sympati eller empati, även i fall där en undersökningsdeltagare skildrar övergrepp, utsatthet, diskriminering etc. Denna intervjuteknik kontrasterar således tydligt mot den som livsvärldsorienterade forskare försöker praktisera.

För att mer utförligt kunna belysa och diskutera detta medvetna val av intervjuarna att hålla sig ganska strikt till de förutbestämda frågorna, samt vilka interaktionella konsekvenser detta kan få, väljer vi att nedan fokusera på en enskild inspelning, som vi menar erbjuder särskilt illustrativa exempel på hur undersökningsdeltagarens respektive intervjuarens agenda i vissa avseenden kan skilja sig åt. I den fokuserade intervjun agerar undersökningsdeltagaren för att få tala om ämnen som av allt är dödliga är angelägna för henne själv i den aktuella situationen – vid en viss tid, på en viss plats, med en viss samtalspartner och medveten om att ljudet spelas in – medan intervjuaren (med utgångspunkt i sin egen förståelse av den kommunikativa situationen) försöker styra samtalet på ett sådant sätt att det innehållsligt ska harmoniera med forskningsprojektets syften.

5. Analys av en enskild intervju

Den intervju som vi fokuserar börjar på det sätt som är typiskt för hela materialet, med standardiserade frågor om sysselsättning och boendesituation.⁵ Undersökningsdeltagaren ger ganska utförliga svar, där hon bl.a. förklarar sin nuvarande livssituation snarare än att hon bara redogör för den. Hon beskriver exempelvis att hon tidigare i livet har haft en stabil tillvaro

⁵ Dessa frågor finns inte i den skriftliga intervjuguiden, men intervjuarna har likväl kommit överens om att ställa dem till samtliga undersökningsdeltagare.

boendemässigt och ekonomiskt, till dess att hon gav bort mycket pengar till närstående personer i syfte att hjälpa dem. Hon har med andra ord utfört goda gärningar för andra, vilket har haft negativa konsekvenser för hennes eget materiella liv.

I(ntervjuaren) kvitterar den information som U förmedlar men ställer inga följdfrågor, vilket ju hade varit fullt möjligt att göra, om målet med intervjun hade varit att låta U få tala om ämnen som verkar vara angelägna för henne själv samt har potential att ge en rikare och djupare bild av U:s livsvärld än de i strikt mening vårdrelaterade perspektiven har att erbjuda. De få frågor som I ställer i denna fas av samtalet handlar uteslutande om att fastslå ett bestämt årtal fr.o.m. vilket U kan sägas ha varit hemlös.⁶

Ett par minuter in i inspelningen gör I ett försök att med stöd av frågor som finns i intervjuguiden komma vidare i intervjun – alltså komma från det tillbakablickande och inte tydligt vårdrelaterade perspektiv som U för tillfället har. Detta görs på följande sätt:

(1) [2:39–3:38]⁷

- 01 I: så egentlien sen tjugehundranie då
 02 U: a (.) [kan man ju] säga
 03 I: [kan man säga]
 04 U: a
 05 I: a
 06 U: de e ju tje år
 07 I: ja de e re (.) ja de e re nu ja (.) mm
 08 U: a
 09 (.)
 10 I: då kommer dom här frågerna som handlar lite
 11 mera om vård[en
 12 U: [men ja ha ju inte (.) man kan ju
 13 (.) allså de (.) n ja bo ju ofta på
 14 fyrstjärniga hotell
 15 I: ja
 16 U: .h ja ha blivit spel- (.) allså ja ha vatt
 17 spelare å beroendeperson ett helt liv (.) på
 18 olika sätt (.) medberoende då
 19 förstås som [barn
 20 I: [ja
 21 U: .h å så (.) men ja ha också läst psykologi ett
 22 år på universitet / ja ha högskoleexamina i .h
 23 psykologi och pedagogik (.) .h så ja e ju
 24 ganska väl medveten om (.) .h att (..) vården
 25 för beroendepersoner den e ju så pass dåli så
 26 att .h vill ja (.) leva måste ja så att säga
 27 byta beroende heh [.h
 28 I: [m

⁶ Det visar sig i det här fallet vara mycket svårt att fastslå denna tidpunkt. Detta hänger nog ihop med att hemlöshet generellt är ett ganska vitt och heterogent begrepp (jfr avsnitt 1 ovan). I sitt utförliga resonemang signalerar U även en medvetenhet om att hennes subjektiva uppfattning av vad hemlöshet innebär kanske inte delas av alla andra.

⁷ Inom hakparentes anges hur långt in i inspelningen vi befinner oss. Vidare är transkriptionerna anonymiserade, i syfte att inte avslöja undersökningsdeltagarens identitet. Alla egennamn har ändrats, liksom en del andra uppgifter som skulle kunna vara identitetsröjande. Dessa uppgifter är inte väsentliga för de analyser vi gör och de slutsatser vi drar. En transkriptionsnyckel finns i slutet av vår artikel.

29 U: de ha vatt mitt sätt att klara mej (.)
30 så s- me men (.) sista året har ja
31 spela mycke

Vi ser här hur I på rad 10–11 uttryckligen signalerar att hon ska ställa en eller flera frågor. Formuleringen *då kommer dom här frågerna som* antyder vidare att det handlar om förutbestämda, agendabundna frågor.

Någon fråga ställs dock aldrig, som en konsekvens av att I avbryts av U (se rad 11–12), som går vidare i sitt eget resonemang: att berätta om sig själv och sin bakgrund (på sina egna premisser). I denna berättelse (se rad 13–31) återfinns flera tematiska trådar som genomsyrar hennes repliker i samtalet överlag. Här finns formuleringar som implicit uttrycker att hon är van vid att leva ett liv som är materiellt sett bättre än ett sådant liv som man schablonmässigt relaterar till hemlösa personer. Vidare är hon högt utbildad, vilket är något som gemene man förmodligen inte heller förknippar med en typisk hemlös person. Och hon framhåller spelberoende som en huvudförklaring till sitt ekonomiska obestånd, vilket i sin tur i hög grad förklarar hennes problem att hitta ett fast boende. Också här kan man möjligen läsa in en sorts subtilt avståndstagande från den schablonbild av hemlöshet som man kan anta finnas hos allmänheten; många förknippar nog en typisk hemlös person snarare med alkohol- eller narkotikaberoende (som torde vara starkt stigmatiserat, särskilt om det föranleder hemlöshet) än med spelberoende (som torde vara något mindre stigmatiserat).

Överlag i intervjun talar U mycket om sitt liv innan hon blev hemlös samt förklarar varför livet har tagit den väg det har gjort. Att hon flera gånger lägger ut texten om dessa teman, utan att I har ställt några frågor om dem, indikerar att de är viktiga för U som person, och då kanske särskilt i en sådan här situation då hon blir intervjuad och inspelad, varigenom hon får chansen och förväntas tala om egna erfarenheter (utan att i detalj känna till forskningsprojektets vetenskapliga syften).

Som vi redan har varit inne på knyter dock I inte an till dessa teman – vare sig i utdrag 1 eller i samtalet i övrigt – utan hon kan sägas hålla sig ganska strikt till de frågor som var bestämda på förhand. I den verbala interaktionen i utdraget kan vi förutom några få (och prosodiskt nedtonade) uppbackningssignaler (rad 15, 20 och 28) inte se några tydliga uttryck för empati med samtalspartnern (I:s ansiktsuttryck och övriga kroppsrörelser vet vi dock inget om), och inte heller ställer hon några följdfrågor – inga frågor om U:s preferens för att bo på hyggligt fina hotell, inga frågor om hennes spelberoende eller allmänna beroendeproblematik under hela livet, och heller inga frågor om hennes framgångsrika studier, t.ex. syftena med dem eller hur de har kommit till nytta under livet.

Det som sker i samtalet efter utdrag 1 är att U – utan att vara tillfrågad eller tydligt uppmanad – pratar om företeelser som anknyter till de teman som hon just introducerat: hon berättar om sitt boende på en högstatusadress innan hon blev hemlös; hon motiverar varför hon vill bo på fyrstjärniga hotell; hon uttrycker skarp kritik mot socialtjänsten för att den inte förstår sig på spelberoende; och hon tydliggör att hon mycket sällan har sovit under bar himmel. Det sistnämnda förstår vi som ännu en distansering från den typ av liv som allmänheten torde förknippa typisk hemlöshet med: ett uteliggarliv.

Drygt fem minuter in i intervjun börjar U ganska utförligt återge en specifik händelse, varigenom hon ytterligare spinner vidare på vissa av de ovannämnda temana. Hon redogör för ett tillfälle då hon hade spelat bort sina pengar och därför – för ovanlighetens skull – fick vända

sig till socialtjänsten för att få hjälp med bostad. Hon placerades då på ett s.k. akutboende. Där inträffade redan en av de första nätterna en händelse som uppenbarligen har gjort starkt intryck och som fick henne att genast flytta därifrån (trots att hon alltså saknade annat boende): en kvinna, som knackade på U:s dörr (oklart varför) hade runt omkring sig fyra poliser med dragna pistoler som var i färd med att avlägsna henne från boendet, trots att hon satt i rullstol, verkade skräddad och inte gjorde något synbart motstånd mot poliserna. Redogörelsen för händelsen pågår i nästan två minuter och under hela den tiden yttrar inte I mer än ett fåtal minimala uppbackningssignaler.

U:s redogörelse för den traumatiska upplevelsen avslutas på detta sätt:

(2) [7:40–8:20]

- 01 U: så ja våga ju inte bo där sen ((skratt i rösten))
 02 I: nä
 03 U: utan [.h
 04 I: [°ja förstår
 05 U: då fick ja låna pengar å bo på hotell ((skratt i rösten))
 06 I: °m
 07 (..)
 08 U: så de (.) de: (.) .h
 09 I: a
 10 U: de e inte så enkelt å [be socialtjänsten om hjälp
 11 I: [ne:
 12 U: fö ja tro man kan (.) .h råka väldit illa [ut
 13 I: [ja: just °de
 14 U: fass dom inte m:enar de [så att säga
 15 I: [ne:j
 16 (.)
 17 I: .h du: (.) ja (.) eh: en sak som vi frågar om
 18 U: ja
 19 I: de e re här att (.) eh: ida så behöve man ju ofta ha
 20 .h mobiltelefoner eller internet
 21 för å [komma i kontakt me vård å
 22 U: [a
 23 I: även [kanske socialtjänst
 24 U: [a
 25 U: m
 26 I: .h har du mobiltele[fon
 27 U: [.h a a (såut) sista året då
 28 (.) nä ja ha rest / så förlorade ja först en ajfon
 29 (.) .h köpte jag (en) ny smartfon

Här i den absoluta slutfasen av U:s starka berättelse om den rullstolsburna kvinnan och poliserna är I:s leverans av uppbackningssignaler (se rad 1–15) mycket frekventare än tidigare under berättelsen, men bortsett från denna manifestering av ett mer engagerat lyssnande⁸ knyter hon inte heller här an till berättelsen. Hon uttrycker ingen påfallande stark sympati med U, och ställer heller ingen följdfråga – vare sig om den specifika händelsen och hur den har påverkat Sa känslomässigt eller vad gäller hennes förtroende för myndigheter, om hennes boendesituation

⁸ Att uppbackningssignalerna är frekventare här än i samtalet överlag kan även indikera att intervjuaren börjar göra sig färdig att ta över turen för att ställa en fråga om ett nytt ämne.

eller om hennes uppfattning om eller erfarenheter av socialtjänsten i övrigt. När en kort paus i samtalet uppstår (se rad 16) passar hon i stället på att ställa en fråga hämtad från intervjuguiden som innebär ett mycket tvärt ämnesbyte. Frågan är alltså inte på något vis förankrad i det U just har sagt, vilket avspeglas i hur I introducerar den (rad 17): genom den uppmärksamhetssökande vokativen *du* (jfr Lindström, 2008:214) samt formuleringen *en sak som vi frågar om*. Det senare indikerar att det rör sig om en standardfråga, en fråga som ställs i alla intervjuer, och därmed en fråga som i någon mening ”måste” ställas, även till den undersökningsdeltagare som hon just nu sitter mittemot och som just har redogjort utförligt för helt andra saker – saker som U uppenbarligen hyser starka känslor inför och verkar ha ett behov att få prata om.⁹

Som svar på I:s fråga berättar U att hon har förlorat en telefon under en resa och köpt en ny under en annan resa (rad 28–29), som hon senare också förlorat (framgår ej av utdraget). Därefter frågar I först hur U förlorade den första och lite senare den andra telefonen, och får svaren att de stals. U berättar vidare att hon nu har en tredje telefon (men laddaren är borta; se utdrag 3 nedan). Vad gäller denna episod av samtalet – där U:s telefonhistorik avhandlas – kan vi för det första notera att I alltså ställer två följdfrågor. Det är för det andra värt att lägga märke till att U här i och för sig håller sig till ett av forskarna prioriterat ämne för intervjun, mobiltelefoner, men gör det ur ett perspektiv som snarast fokuserar hennes allmänna utsatthet och inte hennes vårdkontakter. Detta föranleder I att agera på följande sätt för att leda in U på ett, sett utifrån I:s egna forskningssyften, ännu mer relevant spår:

(3) [9:13–9:35]

- 01 U: men då ha ja förlorat laddaren till den ((skratt i rösten))
 02 I: a: ((engagerat))
 03 U: .h så att de (.) de e inte så mycke å hurra för de heller
 04 I: ne: / men brukar du använda den där för å komma i kontakt
 05 me vård eller .h socialtjänst [.h
 06 U: [eh (.) socialtjänsten
 07 ha ja väldigt lite [kontakt me i dagsläget
 08 I: [ja: [de e bara
 09 i [akut så här (nu °då)]
 10 U: [ja (.) elle de ha ja]
 11 I: a:
 12 U: ja hade kontakt (.) °(um) (.) en bra hantläggare
 13 [nä ja fick de här stödboendet
 14 I: [m

Vi ser hur I på rad 4–5 och 8–9 agerar aktivt, genom att ställa frågor, för att U ska hålla sig till den förutbestämda agendan snarare än att prata om de ämnen som förefaller vara mest angelägna för henne själv i stunden. Sett till hur det ser ut i samtalet i övrigt är I i detta korta utdrag dessutom relativt flitig med att producera uppbackningssignaler.

U låter sig dock inte styras, utan är efter endast några sekunder efter utdragets slut inne på helt andra ämnen. Associationskedjan är följande: Hon säger att det var jobbigt att bo på stödboendet (som introduceras på rad 13 i utdrag 3), eftersom där fanns många missbrukare av ”tung” narkotika, t.ex. heroinister. Detta föranleder henne att berätta att hon har haft flera

⁹ Det uppstår som sagt en kortare paus (rad 16), men utöver den finns det, så vitt vi har kunnat höra, inga tydliga tecken på att U har talat färdigt om händelsen eller om sin uppfattning om socialtjänsten.

barndomskamrater som dött av heroin under 1970-talet, vilket i sin tur föranleder henne att berätta om andra bekanta som det har gått bättre för, samt om sig själv och sin barndomsstad under samma tid. Intervjuaren rycker emellertid inte tag i någon av dessa trådar genom att ställa en följdfråga, utan försöker på följande sätt återföra U till det mer renodlade vårdrelaterade spåret:

(4) [11:14–12:29]

- 01 U: John Johnson ((fingerat namn på en mycket känd amerikansk
02 musikartist)) kom två gånger å
03 spelade [.h ti Storköping ((Sa:s barndomsstad))
04 I: [°m:
05 (.)
06 U: ja °(vet inte)
07 I: °ja juss de (.) du berättade (.) inledningsvis (.)
08 så sa ru att du också ha X-sjukan
09 (.)
10 U: a sen [tre år
11 I: [uhm:
12 I: ja precis .h skulle du kunna berätta om: eh (.)
13 nå tillfälle (.) .h när du har sökt (.) när du har
14 sökt vård (.) hur de ha fungerat
15 (.)
16 U: a de fungerar för de mesta alldeles utmärkt
17 I: m:
18 (.)
19 U: upp i Storland ((ett landskap)) / där skjussar dom (mej ri)
20 (.) i ambulans för att mitt ben va svullet [.h
21 I: [°a:
22 U: ja skull ba åka ti en vårdcentral [.h
23 I: [°m:
24 U: eh: (.) en mil bort då
25 I: °m
26 U: tog ja bussen
27 I: °juss [de
28 U: [å där var dom så oroli för mitt knä / så dom .h
29 skjussa mej i ambulans (.) upp ti: norra Stor[land
30 I: [°m:
31 U: .h å där f- v: (.) blev ja inlagd ett dygn å dom °uhm uhm°
32 (.) pysslade å tog (.) .h prover å: (.) sen skjussa
33 dom mej hem i taxi
34 (.)
35 I: °juss de (.) .h
36 U: [ja
37 I: [så- (.) de de ha liksom inte / att du inte ha haft en fast
38 bostadsadress tycke inte du ha påverkat vården
39 [på (nåt ot)
40 U: [o: här i Storby ((orten där inspelningen sker))
41 I: i Stor[by
42 U: [.h därför att de: (.) ja: (.) ha in: (.) ja (.)
43 hade ju ett rum där hos min kom[pis
44 I: [a:
45 U: men de va .h eh (.) alltså de de va mer att jag hade mina saker
46 å åkte dit iblann / mellan mina reser å så där

Intervjuaren byter på rad 7–8 och 12–14 samtalsämne genom att ställa en tydligt vårdrelaterad fråga som anknyter till ett medicinskt problem som U långt tidigare i samtalet har uttryckt att hon har. U hakar på denna tråd genom att besvara frågan, först genom att kort säga att vården i allmänhet har varit bra (rad 16) för att sedan mer utförligt ge ett exempel på detta (se rad 19–33). Vårderfarenheter är ett ur forskningsprojektets perspektiv relevant intervjuämne, och det är därför inte oväntat att I denna gång ställer en följdfråga (rad 37–39). Och hon är även i denna episod relativt flitig med att producera uppbackningssignaler (rad 17, 21, 23, 25, 27, 30, 35 och 44).

Efter utdraget, som svar på I:s följdfråga, producerar U två utförliga beskrivningar av mycket negativa erfarenheter av kontakter med sjukvården i Storby – under vilka I producerar ganska få uppbackningssignaler och i övrigt förhåller sig helt passiv. Därefter beskriver U, utan att ha blivit tillfrågad, hur hon brukar bli mycket väl omhändertagen på den vårdinrättning där de just nu befinner sig. Detta föranleder I att fråga hur U fick kännedom om inrättningen, något som U sedan redogör för. Hon gör detta utförligt och svävar gradvis iväg alltmer i sitt svar. Hon nämner bl.a. sin boendesituation innan hon blev hemlös, sin farfar, en långvarig resa i Europa, ett arbete hon har haft samt en mycket allvarlig sjukdom som hon drabbades av för många år sedan. Slutligen för hon ett ganska fylligt resonemang som går ut på att den omfattande immigrationen de senaste åren har gjort det svårare för människor som redan bor i landet att få tag i bostad, och därmed också negativt drabbat hemlösa i allmänhet och hemlösa kvinnor i synnerhet. Enligt U har korttidskontrakt sagts upp, och hemlösa personer har fått flytta till sämre boenden än de tidigare haft.

Under hela U:s redogörelse förhåller sig I mycket passiv. Att intervjuaren håller en låg profil när potentiellt politiskt känsliga ämnen kommer upp – som i det här fallet en kritik mot Sveriges migrations- och integrationspolitik – är något vi ser genomgående i vårt material. Vi uppfattar detta som ett uttryck för ett ideal som handlar om att en forskningsintervjuare bör ta så liten plats som möjligt i samtalet överlag samt förhålla sig neutralt och sakligt till det som samtalspartnern förmedlar – ett ideal som intervjuarna har bekräftat att de vägletts av i vår egen intervju med dem.

Vad som händer i samtalet efter U:s utläggning om migrationspolitikens konsekvenser är att I ställer ännu en fråga från sin förutbestämda agenda. Detta går till på följande sätt:

(5) [19:21–19:58]

- 01 U: annars va ja lärare på
 02 högs[kolan under Olof Palmes regeringstid
 03 I: [°juss de
 04 U: men jag blev ju (.) väldigt sjuk [då °där (uppe då)
 05 I: [°ja förstår
 06 U: °ja
 07 (..)
 08 I: om du skulle (.) om du skulle va politiker å du
 09 skulle [få bestämma
 10 U: [(hostar))
 11 U: ((hostar))
 12 I: ö[ver
 13 U: [(har) du lite vatten .h

14 FA¹⁰: a (.) vill du ha [me bubblor eller utan
 15 U: [(hostar))
 16 (.)
 17 U: eh (.) utan
 18 FA: °utan
 19 I: .h om du skulle få (.) va politiker å skulle få
 20 bestäm_a hur vården (.) ti:ll kvinnor som lever
 21 i hemlöshet skulle se ut .h hur skulle du vilja
 22 att den skulle vara organis_erad då
 23 (..)
 24 U: °ja:° (.) hm (.) asså de e ju inge f:el på
 25 själva sjukvården här
 26 I: ne:

Vi ser hur I på rad 8–9 efter en längre paus (rad 7) agerar för att föra samtalet i en riktning som bättre överensstämmer med den förutbestämda agendan.¹¹ Hon blir dock avbruten av att U hostar och ber om vatten (rad 11 och 13), som hon också får, varefter I återgår till sin agenda: att fråga vad U skulle vilja förändra vad gäller vården av hemlösa kvinnor om hon hade politisk makt (rad 19–22).

Undersökningsdeltagaren levererar dock inte något riktigt svar på frågan, utan fortsätter (efter utdraget) i stället att tala om sin egen livshistoria, främst under 1970-talet. Hon nämner bl.a. att hon provade narkotika (men inte fastnade i ett missbruk) och blev kristen. Utläggningen avbryts så småningom av I, som ställer en förtydligande fråga (rad 13–14 nedan):

(6) [20:40–21:08]

01 U: å så (.) fråga (ja) gud (.) om han kunde hjälpa mej
 02 ((skrattar till)) .h för de v- (.) ja (.) insåg att
 03 de va ingen idé å söka vård (..) för do- (.) dom ja
 04 kände dom dog
 05 I: ja:
 06 (.)
 07 U: så (.) .h så: (..) men då hade ja ju fast bost[ad
 08 I: [°m:
 09 U: å ja komme ju från ganska (.) .h välbärgat eh:
 10 föräldrahem å [så där.
 11 I: [°juss de
 12 U: .h[h
 13 I: [men beroendevården / de e nått som du
 14 ser [som viktit [då
 15 U: [.h [ja asså (.)

Som framgår såväl av utdraget som av det föregående stycket har U lagt ut flera ämnestrådar genom sin redogörelse för sitt liv under 70-talet, varav de flesta inte harmonierar så väl med den

¹⁰ Den som yttrar sig här är en forskningsassistent som sitter med i rummet under inspelningarna men sällan säger någonting. Hon har tidigare arbetat på den vårdinrättning där intervjuerna äger rum, känner många av undersökningsdeltagarna och utgör en sorts förmedlande länk mellan dem och forskarna.

¹¹ Intervjuarens yttrande *ja förstår* skulle eventuellt kunna tolkas som att hon förbereder sig på att ställa en ny fråga. Samma uttryck förekommer nämligen i likartade sekventiella sammanhang – dels i utdrag 2 (rad 4) och 5 (rad 5) ovan, dels i flera andra inspelningar med samma intervjuare.

av forskarna förutbestämda agendan för vilka ämnen som är lämpliga att tala om. Intervjuaren kan dock på rad 13–14 sägas ta chansen när hon får den att gripa tag i en tråd som hyggligt passar hennes (forsknings)syften med samtalet. Det som har yttrats på rad 2–4 ska tolkas som att U brukade narkotika vid den tidpunkt som åsyftas och att andra narkotikabrukare som till skillnad från henne själv vårdades för detta inte blev hjälpta, utan tvärtom dog. Med andra ord finns här en vårdrelaterad topik som I kan spinna vidare på, låt vara att det hela utspelade sig för över 40 år sedan. Vi kan notera att I i sin uppföljningsfråga (rad 13–14) ”omvandlar” U:s personliga erfarenhet (av dålig, för att inte säga livsfarlig vård) från förr i tiden till en allmängiltig ståndpunkt som gäller (även) i nutid (att beroendevård är viktigt). Återigen kan således I sägas försöka styra samtalet i en riktning som hon uppfattar som lämplig ur sitt eget forskningsperspektiv. Men denna gång gör hon det inte genom ett tvärt ämnesbyte utan genom att påpassligt anknyta till något som samtalspartnern just har sagt. Närmare bestämt fångar hon upp det ur hennes eget perspektiv lämpliga temat, samt projicerar och kontextualiserar den direkt därpå följande frågan, med hjälp av den initiala dislokationskonstruktionen *men beroendevården* (jfr Lindholm & Lindström, 2004; Lindström, 2008:215 ff.)

Vad som sker närmast efter utdrag 6 är att U kortfattat bekräftar att hon tycker att beroendevård är viktigt. Därefter fortsätter hon att prata utförligt, men det handlar inte så mycket om vård- eller narkotikapolitik, utan återigen snarare om hennes egen personliga livshistoria. Hon berättar bl.a. att hon har haft flera långvariga, välbesökta och omtyckta utställningar i offentliga lokaler. En endast delvis uttalad poäng förefaller vara att hon i egenskap av en skör beroendeperson hade varit i behov eller mått bra av mer uppskattning än hon de facto har fått från politiker eller andra personer i samhällsledande ställning. (Att hon genom livet har fått för lite uppskattning för sina goda, altruistiska gärningar är ett tema som hon har varit inne på tidigare.) Vidare beskriver hon, med gråten i halsen, hur hon vårdade och rehabiliterade en svårt sjuk nära anhörig i femton år och anger detta som huvudförklaringen till att hon aldrig fullföljde sina universitetsstudier. Som en kompletterande förklaring framhåller hon en enskild examinator som inte bedömde hennes tentamina på ett rättvist sätt.

Slutfasen av U:s redogörelse återges i utdrag 7.

(7) [23:25-23:56]

- 01 U: man behöver inte rota i de / men iblann bruka ja
 02 tro att dom sköt Olof Palme för att ja hade jobb
 03 på högskolan [å att de rēta *nån människa* ((*=skrattande))
 04 I: [°huh
 05 I: °huh huh
 06 U: nej ja skojar (me dej) ((skrattande))
 07 I: °(ja)
 08 (.)
 09 U: ja [skojar (.) ja för- (.) eh (.) a
 10 I: [°ja
 11 (.)
 12 I: men beroendevården / de e nånting som (.) som du ser
 13 de- där eh: (..) den skulle man kunna (..)
 14 de sku kunna bli bättre
 15 U: ja de: ju'nte så att en (.) en beroendeperson (.) .h
 16 (.) eh: (.) eh

Det budskap U förefaller förmedla på rad 1–3 (och i hög grad även tidigare i redogörelsen) är att hon anser sig ha haft otur i livet. Utifrån sina handlingar har hon så att säga förtjänat ett bättre liv än hon faktiskt har fått, men har haft såväl tillfälligheterna som för henne viktiga samhällsföreträdare emot sig. Även om U själv markerar sitt yttrande som skämtsamt (se främst rad 6 och 9) kunde I i det här läget ändå ha ställt en fråga som knyter an till det U har sagt. Hon kunde t.ex. ha frågat något om U:s arbete eller om under vilka omständigheter hon slutade sitt jobb. Hon kunde även ha frågat hur U ser på sitt liv och på de händelser som har gjort att hon under de senaste åren har haft ekonomiska problem och saknat fast boende. Några sådana frågor ställs inte – vid något tillfälle under intervjun – utan I håller sig i allt väsentligt mycket nära sin förutbestämda agenda. Denna generella intervjustrategi får sägas avspeglas också i den specifika samtalsturen på rad 12–14, där hon i stället för att tydligt haka på det U just har yttrat ber om bekräftelse på att hon korrekt har förstått U:s uttryckta uppfattning i en (nota bene) tydligt vårdrelaterad fråga, med en mycket lös koppling till det U har pratat om omedelbart före. Det ämnesskifte som den nya frågan medför är med andra ord ganska tvärt, men det nya ämnet är ändå inte helt gripet ur luften. Hon använder som synes också exakt samma dislokationskonstruktion (*men beroendevården de e ...*) som i det föregående utdraget (utdrag 6, rad 13) för att försöka styra (återföra) samtalet i önskad riktning.

Intervjuarens sökande efter bekräftelse motiverar inte bara en minimal jakande eller nekande respons från samtalspartnern, utan ger även möjlighet för henne att lägga ut texten ytterligare om sin syn på vård av personer med en beroendeproblematik. En sådan utläggning kommer sedan också (efter utdragets slut), låt vara med flera tydliga ämnessmässiga utvecklingar.

Vi avstår från att återge fler utdrag från samtalet. Men de återstående dryga sex minuterna av intervjun påminner i hög utsträckning om den interaktion som förevarit. Intervjuaren ställer ytterligare (tre) vårdrelaterade frågor som tydligt knyter an till forskningsprojektets uttalade syften, och håller i övrigt en låg profil genom att lyssna och producera en del återhållsamma uppbackningar. U å sin sida fortsätter att prata mycket; hon svarar på frågorna, men berättar även om händelser ganska långt tillbaka i tiden samt fortsätter ge förklaringar till att hennes liv har blivit som det har blivit.

I samband med en kortare paus säger sedan I att hon ska stänga av ljudinspelningen, varför hon tackar U för hennes medverkan. Endast ett par sekunders ytterligare interaktion finns dokumenterad. Historien förtäljer därför inte om den egentliga intervjun följs av ett substantiellt ”eftersnack” av något slag. I några andra inspelningar i materialet är dock mer av sådana eftersnack bevarade. Alls inte oväntat skiljer sig dessa interaktioner genomgående från de egentliga intervjuerna genom att de är mer symmetriska (avseende t.ex. talmängd samt vem som ställer frågor) och påminner (därför) mer om vardagliga privatsamtal. Vanliga teman är att reda ut vissa praktiska saker (t.ex. gällande ersättningen) samt att diskutera den just genomförda intervjun på ett metaplan.

6. Sammanfattande diskussion

Något vi menar oss se i flera av intervjuerna är en diskrepans mellan de båda deltagarna vad gäller syften med och förståelse av det kommunikativa möte som äger rum. Detta är inte minst tydligt i den intervju som vi har närgranskat ovan. Intervjuaren tycks där sträva efter att

dokumentera (spela in) så mycket för den aktuella forskningsuppgiften värdefull information som möjligt, medan undersökningsdeltagaren snarast verkar uppfatta samtalet som en möjlighet att tala om ämnen som är angelägna för henne själv, oberoende av den eventuella vetenskapliga nyttan.

Intervjuarnas primärt vetenskapliga och dokumenterande syfte med inspelningarna kommer till uttryck i att de ganska strikt håller sig till sin på förhand utformade frågeagenda. Detta mönster framträder tydligt i hela vårt material. En klar majoritet av såväl de ämnesbytande frågorna som följdfrågorna är tydligt relaterade till den intervjuades erfarenheter av eller åsikter om sjukvård, datorer eller mobiltelefoner. Ämnen utanför dessa sfärer, initierade av undersökningsdeltagarna, följs däremot sällan upp av intervjuarna. Intervjuarnas återhållsamhet med uppföljande frågor är kanske mindre anmärkningsvärd i samband med att en undersökningsdeltagare uttrycker politiska åsikter eller talar om saker som skedde långt tillbaka i tiden, före hemlösheten – men mer påfallande när det är den rådande tillvaron som hemlös som beskrivs, vilken inte sällan kännetecknas av en stor utsatthet.

Det kan vara vanskligt att som forskare försöka kategorisera människor och sedan utgå från att individerna som anses tillhöra samma kategori har gemensamma erfarenheter, intressen och åsikter. Det är därför knappast lämpligt att betrakta de 26 undersökningsdeltagare som vi har studerat som en homogen grupp. Genom det de berättar i intervjuerna är det tvärtom mycket tydligt att de lever helt olika liv samt att hemlöshetens uttryck, orsaker och konsekvenser skiljer sig kraftigt åt. Men om vi ändå tillåter oss vissa försiktiga generaliseringar – relevanta för de resonemang vi för och stödda av mycket av det som sägs under intervjuerna – så kan nog undersökningsdeltagarna överlag karakteriseras som samhällsligt diskriminerade, marginaliserade och inte vid så god hälsa.¹² Vidare verkar misstron mot myndigheter och mot majoritetssamhället vara ganska stark.

När man ska genomföra forskningsintervjuer av människor tillhörande en utsatt och marginaliserad grupp föreslår vi att man ska överväga en annan intervjuteknik än den som har tillämpats i vårt empiriska material. Med stöd i den fenomenologiska livsvärldsteorin argumenterar vi för ett mer aktivt, engagerat och solidariserande förhållningssätt, där man signalerar starkt intresse för det samtalspartnern har att säga och uppmuntrar hen att fortsätta berätta (se även Kvale & Brinkman, 2009; Hydén, 2013; Dahlberg & Ekman, 2017).

Då man antar ett livsvärldsteoretiskt perspektiv utgår man från att vi alla har en så kallad naturlig inställning till vår vardagliga omgivning, vilken hjälper oss att tolka och förstå vår tillvaro. Den naturliga inställningen innebär att vi tar förgivet att vi förstår andra människor samt att de erfar omgivningen på samma sätt som vi själva gör. Vidare innebär den att vi ofta inte reflekterar kritiskt; vi förutsätter att vi på ett generellt plan förstår vad t.ex. utsatthet, smärta eller trötthet innebär. I en naturlig inställning är vi fast förankrade i ett här och ett nu, upptagna med att försöka hantera den situation som vi för tillfället befinner oss i. En vårdgivare eller forskare som medvetet använder livsvärldsteorin i sin verksamhet strävar dock efter att ifrågasätta sin egen naturliga inställning, genom att försöka rikta sitt fokus mot vad olika fenomen subjektivt betyder för patienten eller den som intervjuas, i hans vardagliga liv.

För att kunna medvetandegöra och utmana den naturliga inställningen – hos både sig själv och samtalspartnern – behöver den som intervjuar använda undersökande, utmanande frågor.

¹² Att inspelningarna har genomförts vid en inrättning som erbjuder bl.a. medicinsk vård, dit kvinnorna har sökt sig av ett annat skäl än att bli intervjuade, spelar förstås en roll i sammanhanget.

Man bör ifrågasätta utsagor hos den man intervjuar samtidigt som man tillåter hans personliga berättelser att komma fram. På detta sätt kan man skapa en följsamhet, flexibilitet och spontanitet i intervjusituationen – ge den intervjuade möjlighet att reflektera och uttrycka hur hen förstår och skapar mening i vardagslivet ur flera olika aspekter. Att ställa undersökande frågor kan också ha betydelse för att den intervjuade ska kunna känna sig kapabel – som en handlingskraftig och ansvarsfull person med ett personligt perspektiv på ett fenomen som betyder något i personens vardag (se t.ex. Dahlberg, Dahlberg & Nyström, 2008).

Den ovan beskrivna intervjutekniken behöver inte betyda att man tar ställning i alla sakfrågor, och ännu mindre att man behöver liera sig med sin informant åsiktsmässigt. Att som intervjuare t.ex. ta tydlig ställning i känsliga politiska frågor är knappast nödvändigt och kanske inte ens önskvärt. Men det hindrar ju inte att man genom t.ex. följdfrågor kan uppmuntra undersökningsdeltagaren att lägga ut texten även om moraliskt och/eller politiskt potentiellt känsliga ämnen. Att undersökningsdeltagarna i vårt material på eget bevåg väljer att uttrycka politiska (ej vårdpolitiska) åsikter indikerar ju att önskan att få tala om dessa ämnen kan vara ganska stark inom denna grupp, liksom säkert inom många andra.

En fråga som upprepar gång efter gång har aktualiserats då vi har analyserat materialet ur vårt metodutvärderande perspektiv är vad som hypotetiskt sett skulle ha hänt – hur intervjuerna skulle ha förlupit – om intervjuerna hade haft en mer aktiv och solidariserande intervjuteknik samt om deras ämnesmässiga fokus hade varit bredare än den förutbestämda agendan medger. Vad skulle rimligtvis ha skett – kommunikativt, psykologiskt samt sett med utgångspunkt i projektets i strikt mening forskningsmässiga syften – om intervjuerna hade signalerat ett tydligare intresse av att få ta del av betydligt fler erfarenheter, åsikter och tankar som kvinnor som lever eller har levt i hemlöshet har, inklusive t.ex. personliga erfarenheter från långt tillbaka i tiden (före hemlösheten) eller åsikter i frågor som kan ses som politiskt eller moraliskt känsliga?

Något spekulativa, men alls inte orimliga svar på frågorna är till att börja med att undersökningsdeltagarna kunde ha mått bra av att få tala mer om det de själva finner angeläget att få dela med sig av, till en lyssnare som tydligt signalerar att ämnena är relevanta och intressanta. Och som vi har varit inne på vid ett par tillfällen ovan kan nog informanternas välbefinnande ses som en extra viktig angelägenhet om det handlar om människor tillförhörande en grupp som är samhällsligt marginaliserad och på andra sätt utsatt. I andra vågskålen ska förstås läggas att det inte rör sig om en terapeutisk verksamhet eller om privatsamtal, utan om forskningsintervjuer – genomförda i ett vetenskapligt syfte och med de krav som forskarsamhället och finansörerna ställer på utförandet. En intervjuguide och över huvud taget ett genomtänkt plan för genomförandet kan bidra till stringens och validitet samt även skänka trygghet till den som ska intervjuas. Objektivitet, saklighet och en långt gången strävan efter att inte moraliskt värdera det som undersökningsdeltagare gör eller uttrycker brukar också ses som forskardygder. Och ett möjligt sätt att som intervjuare leva upp till dessa ideal är ju att ta det säkra före det osäkra och hålla en ganska låg profil så länge som samtalet ändå flyter på någorlunda väl och i någorlunda överensstämmelse med planen man haft på förhand.

Hur man ska balansera för- och nackdelar med olika intervjuupplägg mot varandra är inte självklart. En central faktor i sammanhanget är om forskningsfrågorna är (måste vara) i hög grad bestämda på förhand (t.ex. för att man har beviljats pengar för att besvara vissa specifika frågor) eller om de kan tillåtas att i viss mån växa fram utifrån vad materialet visar sig innehålla. En sådan flexibilitet lämpar sig kanske särskilt väl då forskningens övergripande teman berör empiriska sakförhållanden som vi ännu inte vet så mycket om, vilket ju är fallet för den som avser att

studera hemlösa kvinnors liv (inklusive vårdsituation), känslor och tankar. En kompromiss man kanske skulle kunna tänka sig skulle ha fungerat bra i det här aktuella fallet hade varit om intervjuarna säkerställt att (tillräckligt omfattande) delar av samtalen handlat om vård och hälsolitteracitet, och att undersökningsdeltagarna i övrigt kunde ha fått mer utrymme och uppmuntran att tala om sin livssituation, sin bakgrund, sina politiska åsikter etc.

I vår intervju med de båda intervjuarna uttryckte de att de var ganska men inte helt nöjda med sitt material, och skulle vilja utforma intervjuerna på ett delvis annorlunda – något mindre agendastyrt – vis om de fick chansen att göra om undersökningen. I mångt och mycket beskrev de olika för- och nackdelar med olika intervjutekniker på ett sätt som ligger helt i linje med det vi har argumenterat för ovan.¹³

Om vi här slutligen tillåter oss att tona ned vår undersöknings metodkritiska ambitioner för att i stället framhäva dess karaktär av en deskriptiv empirisk studie, finns det skäl att understryka att den yttre kontexten och en enskild persons agenda verkligen inte alls behöver vara avgörande för hur ett samtal förlöper. I det aktuella fallet handlar det om ett av den ena parten arrangerat samtal, tillkommet i forskningssyfte, med ganska fasta, på förhand bestämda ramar. Såsom det har framhållits i många samtalsanalytiska studier är det mycket väsentligt att analysera forskningsintervjuarens agerande för att man ska kunna tolka och förstå undersökningsdeltagarens utsagor på ett rimligt sätt. Men det omvända gäller förstås också: intervjuarens kommunikativa agerande påverkas i högsta grad av hur undersökningsdeltagaren beter sig. Ett samtal, också ett asymmetriskt sådant, innebär alltid ett samspel mellan deltagarna. Något vi ser i vårt material är att många undersökningsdeltagare verkligen lyckas komma till tals. De berättar om sin livssituation, sin bakgrund, sina åsikter och sina känslor, i vissa fall nästan oberoende av vilka frågor som ställs (och inte ställs). Forskningsprojektets vetenskapliga syften är verkligen inte det enda som sätter ramarna för samtalen (jfr Talmy, 2011).

Att anpassa sitt kommunikativa beteende efter samtalspartnern kan ju delvis handla om att göra motstånd mot dennes agenda. Den närgranskade intervjun utgör ett av de tydligaste exemplen på detta i vårt material. Ett möjligt sätt att beskriva skeendet på är att det där pågår en sorts kommunikativ maktkamp mellan två kompetenta, handlingskraftiga samtalsdeltagare – som märk väl aldrig kommer till uttryck i form av höjda röster eller explicitgjord oenighet – som båda försöker få sin egen agenda genomförd, och där den intervjuade nog kan sägas vara minst lika framgångsrik som forskaren.

Transkriptionsnyckel

/ Markerar en gräns mellan två prosodiska fraser (intonationsenheter)

¹³ Ett förhållande som intervjuarna betraktar som något problematiskt är att undersökningsdeltagarna överlag var ganska svärpratade och att många intervjuer (därför) blev kortare än de hade föreställt sig på förhand. När vi lyssnar på inspelningarna uppfattar vi dem annorlunda; vi slås snarare av att många undersökningsdeltagare gör ett talfört intryck och generöst delat med sig av många livserfarenheter och åsikter (som ofta inte ens har efterfrågats). Men det är förstås fullt möjligt att vi hade uppfattat situationen på ett annat sätt om det var vi som hade utfört intervjuerna eller åtminstone funnits med på plats i lokalen och kunnat registrera den icke-verbala interaktionen. Hur det än är med detta, torde ett flexiblere, mindre agendabundet förhållningssätt från intervjuarnas sida rimligtvis ha lett till att undersökningsdeltagarna fått (ännu) större utrymme att lägga ut texten – förvisso kanske inte om vård, vårdpolitik eller hälsolitteracitet, men väl om hur det kan vara att leva som hemlös (kvinna).

[Markerar var överlappande tal börjar
]	Markerar var överlappande tal slutar (används sparsamt)
(hos den)	Enkla parenteser markerar att tolkningen är osäker
()	Tom parentes markerar att något sägs som inte kan uppfattas eller tolkas
((frågande))	Inom dubbla parenteser återges transkriptörens kommentar till eller beskrivning av något i samtalet
kände	Understrykning markerar att stavelsen är tydligt betonad
(.)	Markerar en paus som är högst en sekund lång
(..)	Markerar en paus som är längre än en sekund
°	Markerar svag volym
de-	Bindestreck markerar ett tvärt avbrott i talflödet
:	Markerar tydlig förlängning av ett ljud (markerar däremot ej vanlig lång vokal eller konsonant)
.h	Markerar en tydligt hörbar inandning

Litteratur

- Aldridge Robert W. m.fl. (2018). Morbidity and mortality in homeless individuals, prisoners, sex workers, and individuals with substance use disorders in high-income countries. A systematic review and meta-analysis. *Lancet* 391 (10117). S. 241–250. 20 januari.
- Bockgård, Gustav (2010a). Ursårat samtal. Analys av en märklig dialektinspelning. *Folkmålsstudier* 48. S. 37–76.
- Bockgård, Gustav (2010b). Omaka par. Om bristfälliga samarbeten i dialektintervjuer. I: Reinhammar, M. m.fl. (red.), *Studier i svenska språkets historia 11. Förhandlingar vid Elfte sammankomsten för svenska språkets historia i Uppsala 23–24 april 2010*. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 113.) Uppsala. S. 99–107.
- Bockgård, Gustav (2011). ”Dä inte frågan åm nå annat än den gamle dialekten”. En samtalsanalytisk och ideologikritisk studie av en märklig dialektintervju. I: Bockgård, G. & Nilsson, J. (red.), *Interaktionell dialektologi*. Uppsala. S. 51–74.
- Bockgård, Gustav & Nilsson, Jenny (red.), 2011: *Interaktionell dialektologi*. Uppsala.
- Clayman, Steven E. (1993). Reformulating the question. A device for answering/not answering questions in news interviews and press conferences. *Text* 13 (2). S. 159–188.
- Clayman, Steven E. & Fox, Matthew P. (2017). Hardballs and softballs. Modulating adversarialness in journalistic questioning. *Journal of Language and Politics* 16 (1). S. 19–39.
- Clayman, Steven E. & Heritage, John (2002a). Questioning presidents. Journalistic deference and adversarialness in the press conferences of Eisenhower and Reagan. *Journal of Communication* 52 (4). S. 749–777.
- Clayman, Steven E. & Heritage, John (2002b). *The News Interview: Journalists and public figures on the air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clayman, Steven E. & Loeb, Laura (2018). Polar questions, response preference, and the tasks of political positioning in journalism. *Research on Language and Social Interaction* 51 (2). S. 127–144.
- Dahlberg, Karin, Dahlberg, Helena, & Nyström, Maria (2008). *Reflective Lifeworld Research*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlberg, Karin & Ekman, Inger (red.) (2017). *Vägen till patientens värld och personcentrerad vård. Att bli lyssnad till och förstådd*. Stockholm: Liber AB.

- Dahlberg, Karin & Segesten, Kerstin (2010). *Hälsa och vårdande i teori och praxis*. Stockholm: Natur och kultur akademisk.
- De Fina, Anna (2009). Narratives in interviews: The case of accounts. *Narrative Inquiry* 19 (2). S. 233–258.
- De Fina, Anna (2019). The interview as an interactional event. I: Patrick, P. L., Schmid, M. S. & Zwaan, K. (red.), *Language Analysis for the Determination of Origin: Current perspectives and new directions*. (Language Policy 16.) S. 21–40.
- Drew, Paul, Raymond, Geoffrey, & Weinberg, Darin (red.) (2006). *Talk and Interaction in Social Research Methods*. London: Sage.
- Eriksson, Mats (1997). *Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 43.) Uppsala.
- Greatbatch, David (1988). A turn taking system for British news interviews. *Language in Society* 17 (3). S. 401–430.
- Heritage, John (2003). Designing questions and setting agendas in the news interview. I: Glenn, P. J., LeBaron, C. D. & Mandelbaum, J. S. (red.), *Studies in Language and Social Interaction*. Mahwah, New Jersey: Erlbaum. S. 57–90.
- Heritage, John & Greatbatch, David (1991). On the institutional character of institutional talk. The case of news interviews. I: Boden, D. & Zimmerman, D. H. (red.), *Talk and Social Structure: Studies in ethnomethodology and conversation analysis*. Cambridge: Polity Press. S. 93–137.
- Hydén, Margareta (2013). Narrating sensitive topics. I: Andrews, M., Squire, C. & Tamboukou, M. (red.), *Doing Narrative Research*. 2 uppl. London: Sage. S. 223–239.
- Knutagård, Marcus, Kristiansen, Arne, Larsson, Kjell & Sahlin, Ingrid (2020). *Hemlöshet*. (Forskning i korthet 14.) Stockholm: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd. <https://forte.se/app/uploads/2020/05/forskning-i-korthet-hemloshet.pdf>.
- Kvale, Steinar, & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindholm, Camilla & Lindström, Jan (2004). Dislokationer och fristående topiker. Två annexkonstruktioner i talad svenska. I: Melander, B. m.fl. (red.), *Svenskans beskrivning* 26. S. 196–207.
- Lindström, Jan (2008). *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Loeb, Laura & Clayman, Steven E. (2018). Interacting to mediatize. The case of broadcast interviews. I: Cotter, C. & Perrin, D. (red.), *The Routledge Handbook of Language and Media*, London: Routledge. S. 445–456.
- Maynard, Douglas W., Freese, Jeremy & Schaeffer, Nora Cate (2010). Calling for participation: Requests, blocking moves, and rational (inter)action in survey introductions. *American Sociological Review* 75. S. 791–814.
- Maynard, Douglas W., Houtkoop-Steenstra, Hanneke, Schaeffer, Nora Cate & van der Zouwen, Johannes (red.) (2002). *Standardization and Tacit Knowledge: Interaction and practice in the survey interview*. New York: John Wiley.
- Maynard, Douglas W. & Schaeffer, Nora Cate (2006). Standardization-in-interaction: The survey interview. I: Drew, P., Raymond, G. & Weinberg, D. (red.), *Talk and Interaction in Social Research Methods*. London: Sage. S. 9–27.
- Mazzarella, Merete (2019). Berättelsen och den etiska känsligheten. I: Silfverberg, G. (red.), *Nya vägar i vårdetiken*. Lund: Studentlitteratur. S. 53–74.
- Moberg, Åsa (2017). Förståelse och misstro i vården – en fråga om person eller organisation? I: Dahlberg, K., & Ekman, I. (red.), *Vägen till patientens värld och personcentrerad vård*. Stockholm: Liber AB. S. 73–90.
- Olsson, Malin (2017). Att leva med långvarig neurologisk sjukdom – självförståelse och förståelse. I: Dahlberg, K., & Ekman, I. (red.), *Vägen till patientens värld och personcentrerad vård*. Stockholm: Liber AB. S. 159–167.

- Omerov, Pernilla, Craftman, Åsa G., Mattsson, Elisabet & Klarare, Anna (2020). Homeless persons' experiences of health- and social care. A systematic integrative review. *Health Social Care in the Community* 28. S. 1–11.
- Phipps, Monique, Dalton, Lisa, Maxwell, Hazel & Cleary, Michelle (2018). Women and homelessness, a complex multidimensional issue: Findings from a scoping review. *Journal of Social Distress and Homelessness* 28 (1). S. 1–13.
- Rahmah, Cut Nadia Muji (2019). *Conversation Analysis of Repair in Fox News Sunday Interview Between Chris Wallace and Donald Trump*. Medan: University of Sumatera Utera. <http://repositori.usu.ac.id/handle/123456789/24452>.
- Rommetveit, Ragnar (1992). On epistemic responsibility in human communication. I: Rønning, H. & Lundby, K. (red.), *Media and Communication: Readings in methodology, history and culture*. Oslo. S. 13–27.
- Roulston, Kathryn (2006). Close encounters of the 'CA' kind. A review of literature analysing talk in research interviews. *Qualitative Research* 6 (4). S. 515–534.
- Schegloff, Emanuel A. (1992). On talk and its institutional occasions. I: Drew, P. & Heritage, J. (eds.), *Talk at Work: Interaction in institutional settings*. Cambridge. S. 101–134.
- Shuman, Amy (1986). *Storytelling Rights: The uses of oral and written texts by urban adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Socialstyrelsen (2017). *Hemlöshet 2017 – omfattning och karaktär*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Sontag, Susan (2001). *Sjukdom som metafor. AIDS och dess metaforer*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Speer, Susan A. (2002). "Natural" and "contrived" data. A sustainable distinction? *Discourse Studies* 4. S. 511–525.
- Speer, Susan A. & Stokoe Elisabeth (2012). Ethics in action. Consent-gaining interactions and implications for research practice. *British Journal of Social Psychology* 53. S. 54–73.
- Svenaesus, Fredrik (2001). The phenomenology of health and illness. I: Toombs, S. K. (red.), *Handbook of Phenomenology and Medicine*. New York: Springer. S. 87–108.
- Söderberg, Siv (red.) (2009). *Att leva med sjukdom*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Talmy, Steven (2011). The interview as a collaborative achievement. Interaction, identity, and ideology in a speech event. *Applied Linguistics* 32 (1). S. 25–42.
- Thorne, Sally E. & Paterson, Barbara L. (2000). Two decades of insider research. What we know and don't know about chronic illness experience. *Annual Review of Nursing Research* 18. S. 3–25.
- Toombs, S. Kay (2001). Reflections on bodily change. The lived experience of disability. I: Toombs, S. K. (red.), *Handbook of Phenomenology and Medicine*. New York: Springer. S. 247–261.
- Wilson, Meg (2005). Health-promoting behaviors of sheltered homeless women. *Family & Community Health* 28 (1). S. 51–63.